

WAAROM IK AFSTAND NEEM VAN HET ALTTERRA-RAPPORT: DE BETEKENIS VAN OPENBAAR GROEN VOOR BIJEN

Bij mijn kritiek op het rapport ben ik er van uitgegaan dat het een rapport is voor de Minister en niet voor bijvoorbeeld een lokale imkersvereniging of een gemeente. Een dergelijk rapport moet precies zijn en dat is het niet.

Mijn commentaar zal twee delen bevatten. Het eerste deel betreft de lijst met drachtplanten het tweede deel dat later zal worden geplaatst, zal gaan over het inhoudelijk gedeelte.

Lijst met drachtplanten

Op pagina 11 van het Rapport staat: "Het is aan te bevelen om uit de (bestaande) lijsten met drachtplanten bijvoorbeeld een Top-10 of T-100 samen te stellen voor uiteenlopende typen beplantingen en deze onder de aandacht te brengen van beheerders van openbaar groen. **Een aanzet voor dergelijke lijsten is gemaakt in de Bijlage 3, 4, 5 en 6**". **Deze lijsten hebben dus een voorbeeldfunctie!**

Opgegeven N en P waarden kloppen niet

Wat direct opvalt, dat op een enkele uitzondering na, alle planten dezelfde waardering voor de nectar (N)- en stuifmeel(P) productie krijgen. Zulke eenduidigheid is mij uit de literatuur niet bekend, zelfs niet bij een Top-honderd van drachtplanten en stemt ook niet overeen met mijn eigen ervaring. Voor alle combinaties N en P is steeds voor de maximum (de meest rooskleurige) waarden N5 P5 gekozen. Dit ligt ver van de waarheid.

Voor bijen zal het in de praktijk in het openbaar groen niet veel uitmaken, maar het is wel een indicatie dat de drachtplantenlijsten in het Alterra-rapport onnauwkeurig zijn samengesteld.

Er zijn geen criteria geformuleerd om te komen tot een lijst van de belangrijkste drachtplanten

De drachtplantenlijst moet gezien worden tegen de achtergrond van bijensterfte: een nationale problematiek. Daarbij gaat het er niet alleen om of een plant een goede drachtplant is, maar ook om de vraag of zo'n plant zodanig kan worden toegepast dat dit leidt tot een substantiële verbetering van de dracht. Daarnaast moet zo'n plant voor grootschalige of frequente toepassing beschikbaar zijn. Sommige soorten zijn in de handel moeilijk verkrijgbaar andere soorten zullen zich in het stedelijke milieu niet of nauwelijks kunnen ontwikkelen. Voor relevante stuifmeel- en nectarproductie in de openbare ruimte zijn grote hoeveelheden planten noodzakelijk.

Het formuleren van criteria gaat meestal gepaard met kritische reflectie. Dit heeft kennelijk niet plaatsgevonden. Er is alleen gekeken naar het stuifmeel- en nectarproducerend vermogen van een plant. Voor een achtertuin mag dat, maar in het kader van de vraagstelling van LNV zeker niet voor openbaar groen.

Bijlage 1-- Belangrijke bomen voor bijen volgens Alterra-rapport

Criteria in dit commentaar: frequente toepassing als laan- of straatboom, solitaire boom of in bosplantsoen en bosachtige beplantingen.

Soorten in het Alterra-rapport die aan deze criteria voldoen

Acer platanoides, Acer pseudoplatanus, Acer sacharinum, Acer saccharum, Aesculus flava, Aesculus glabra, Aesculus hippocastanum, Castanea sativa, Prunus avium, Robinia pseudoacacia, Salix alba, Salix caprea, Salix babylonica, Sophora japonica, Tilia spec.

De overige soorten bomen

De overige soorten bomen die in het Alterra-rapport worden genoemd, worden uit praktische overweging of als solitair meestal op kleine schaal toegepast. Er zouden bijvoorbeeld meer pruimenbomen aangeplant kunnen worden, maar het is de vraag of dat in openbaar groen op een schaal kan die relevant is voor substantiële drachtverbetering. Als er fruitbomen worden geplant moet er ook een redelijke garantie zijn dat burgers het fruit oogsten. Uiteraard kunnen er in recreatieparken boomgaarden worden aangelegd. In de context van de vraagstelling zouden fruitbomen in een categorie bijzondere toepassingen ondergebracht moeten worden. Suggesties in deze richting geeft het Alterra-rapport niet.

De meeste overige bomen zijn goede tot uitstekende drachtplanten maar wat toepassing betreft van een andere klasse. Zo zijn Acer macrophyllum en Arcer opalis exotische bomen die in Nederland weinig voorkomen. Als we deze bomen op grote schaal willen gaan toepassen moeten er maatregelen genomen worden om ze beschikbaar te stellen. Rode esdoorn is een zeer goede drachtplant maar kan i.v.m. takbreuk alleen in parkachtige plaatsen of in brede groenstroken worden toegepast. Hij wordt meestal als solitaire boom aangeplant. Het is een belangrijke boom voor bijen in de achtertuin en een leuke boom voor in het park, maar staat in betekenis voor bijen in een zeer schril contrast met bijvoorbeeld gewone esdoorn of linde.

Fouten en opmerkingen

- Salix cineria is een heester
- Salix viminalis is een heester
- Op vederesdoorn heb ik zelf zeer weinig bijen waargenomen, maar deze boom scoort volgens het Alterra-rapport wel hoog voor nectar en stuifmeelproductie. Gemeenten die zo'n boom als straatboom aanplanten lopen het risico dat de boom niet aan de verwachtingen voldoet.
- Robinia pseudoacacia en Sophora japonica zijn zeer goede nectarleveranciers, maar produceren weinig stuifmeel.
- Pyrus (communis) levert veel stuifmeel maar weinig nectar.
- Prunus cerasifera mag i.v.m. waterlotvorming niet te sterk worden teruggesnoeid. Het snoeien vraagt enig maatwerk waardoor deze boom niet grootschalig kan worden toegepast.
- Tilia tomentosa wordt genoemd zonder dat er op hommelsterfte wordt gewezen, voor deze boom zijn zeer goede alternatieven. Voor drachtverbetering moet deze soort niet worden aangeplant.

Bijlage 6 -- De belangrijkste struikvormende drachtplanten volgens Alterra-rapport

Criteria in dit commentaar: Frequente toepassing in gesloten beplantingen zoals plantvakken, bosplantsoen of losse heggen, geluidswallen en afscheidingsgroen.

Soorten in het Alterra-rapport die aan deze criteria voldoen

Acre campester, *Acer tataricum*, *Berberis*, *Chaenomeles*, *Cytisus scoparius*, *Diervilla sessilifolia*, *Elaeagnus anustifolia*, *Hedera Helix* (struikvormige cultivars), *Mahonia aquifolium*, *Rhamus catharica*, *Rhamnus frangula*, *Rosa* (de meeste), *Salix*, *Skimia*.

De overige soorten worden op kleine schaal of als solitair toegepast

Fouten en opmerkingen

- Bij de heesters worden in het rapport soorten genoemd die volstrekt irrelevant zijn voor openbaar groen als het om dracht gaat. Dit zijn onder meer de dwergheesters **blauwe bosbes**, **struikhei** en **dophei**. Deze zijn aan kritische milieus gebonden. Ze komen in sommige gemeenten spontaan voor; meestal in de overgangszone van het bebouwde kom-buitengebied. Ze horen binnen de context van het rapport beslist niet in het rijtje heesters thuis.
- Dit geldt ook voor **Rosa filipes** deze hoort bij de klimplanten/-heesters en deze groep wordt niet in het rapport genoemd terwijl ook onder de klimplanten belangrijke drachtplanten voorkomen. *Rosa filipes* is een fantastische bijenplant. Het is een zeer robuuste groeier met ranken van meer dan 5m per jaar. Hij wijkt qua groei, vorm en toepassing sterk af van alle andere heesters. Hij kan daardoor in de openbare ruimte in beperkte mate worden toegepast.
- Voor alle **rozen** wordt een te hoge nectar waarde opgegeven, terwijl rozen voor de nectar weinig betekenis hebben (o.m. ook Hensels, Speelziek)
- **Braam** is zo'n breed begrip dat die in deze lijst, zonder kanttekeningen beter niet genoemd had kunnen worden. Veel bramen woekeren sterk en kunnen leiden tot onomkeerbare problemen. Het toepassen van bramen vraagt veel extra aandacht
- **Cotoneaster horzihontalis** is een fantastische drachtplant die vooral in de jaren 70-90 massaal werd aangeplant, maar waar moeilijk tussen te schoffelen was. Beplantingen met deze soort konden uiteindelijk alleen chemisch worden beheerd en chemisch beheer is vaak zeer schadelijk voor bijen. Handmatig beheer is bij grootschalige toepassing geen optie.
- **Acer mospessulanum** is een exotische heester die sprekend lijkt op *Acer campestre*. Alleen deskundigen zien het verschil in een oogopslag. In esthetisch opzicht voegt deze plant vrijwel niets toe aan de openbare ruimte. In dit geval kan voor grootschalige toepassing veel beter inheemse *Acer campestre* worden toegepast omdat het ook beter is voor de totale biodiversiteit.

Bijlage 4 -- De belangrijkste vaste planten volgens Alterra-rapport

Criteria in dit commentaar: Vaste planten moeten langlevend en redelijk concurrentie krachtig zijn. Om onkruid te kunnen onderdrukken (lichtconcurrentie) moeten ze tamelijk gesloten begroeiingen vormen waardoor ze relatief arbeidsextensief worden.

Naar toepassing van vaste planten in openbaar groen is al veel “onderzoek” gedaan, maar nergens wordt verwezen naar literatuur waar praktijkervaringen met toepassing van vaste planten worden beschreven. Hieruit blijkt ook de zwakte van het literatuuronderzoek wat ook heel duidelijk te merken is aan de lijst van planten die wordt gepresenteerd. De lijst die in het Alterra-rapport is samengesteld is op zijn zachtst gezegd geen afspiegeling van de toepassing van vaste planten in de openbare ruimte in Nederland en de in ons omringende landen. Vaste planten zijn sterk in opkomst en hadden een betere lijst van voorbeelden verdiend. Hieruit blijkt ook de onevenwichtigheid van het rapport. Terwijl bij de heesters een relatief lange lijst wordt gegeven, blijft de vaste plantenlijst zeer beperkt en bestaat deze lijst bovendien voor 60% uit onjuistheden.

Soorten in het Alterra-rapport die voldoen aan bovengenoemde criteria

Aster ageratoides, *Lythrum salicaria*, *Lythrum virigatum*, *Orianum vulgare*, *Helenium autumnale*(?)

Fouten en opmerkingen

Aster tripolium is voornamelijk tweejarig en bovendien ongeschikt voor toepassing in het openbaar groen omdat deze soort aan brakke of zoute milieus is gebonden.

Reseda luteola is een tot tweejarig soort van pioniervegetatie, wordt ook wel met kruidenmengsels ingezaaid, maar verdwijnt na een paar jaar.

Reseda alba is meer een tweejarige plant dan een (kortlevende)vaste plant

Ilex en itea zijn heesters

Oxycoccus macropcarpus een halfheester/dwergheester die vrijwel beperkt is tot natuurgebieden op de Waddeneilanden en bovendien ongeschikt als relevante drachtplant in openbaar groen.

Limonium vulgare is een soort van het zout-brakwatergebied (Waddenzee en zuidwest Nederland) en is ongeschikt voor openbaar groen.

Erysimum cheiri is een soort van muren die niet geschikt is voor plantvakken in het openbaar groen. In de volle grond is het een kortlevende vaste plant.

Erysimum allionii en **E. linifolium** zijn kortlevende vaste planten die vrij snel wegvallen ze staan tussen de tweejarige en vaste planten in. Als “vaste plant” zijn ze ongeschikt voor openbaar groen.

Reseda lutea is een vaste plant die wordt meegezaaid in bloemenmengsels maar niet een vaste plant die in plantvakken met vaste planten wordt aangeplant, het worden vaak dweilen van planten.

Sedum middendorffianum is een zeer lage kruipende plant die snel wordt overwoekerd door andere planten (onkruiden waaronder gras) is dus niet geschikt voor toepassing in openbaar groen.

Gaura linheimeri heeft een penwortel en is gevoelig voor winternatte bodems, deze soort wordt wel in openbaar groen toegepast, maar het de vraag of deze soort aan bovengenoemde criteria voldoet.

Onobrychis viciifolia staat in vrijwel alle boeken en flora's als vaste of overblijvende plant. Het is een grasland plant die vooral in kruidentuinen als vaste plant wordt toegepast. De plant heeft een penwortel en is waarschijnlijk net als vele andere "vaste planten" met een penwortel gevoelig voor winternatte bodems. Het is daardoor meer een kort levende vaste plant. Er zijn mij geen ervaringen bekend van toepassing als vaste plant in openbaar groen. Hij komt wel voor in bermen die met bloemenmengsels zijn uitgezaaid, maar houdt nooit lang stand.

Origanum laevigatum lijkt sprekend op de inheemse O.vulgare die in de openbare ruimte beter zou kunnen worden toegepast. Als vaste plant in de openbare ruimte zijn er ook geen ervaring met Origanum laevigatum bekend.

Chamerion angustifolium Is een vaste plant, maar valt binnen de context van de vraagstelling van de Minister buiten dit rijtje. Deze plant zou meer bij een hoofdstuk ecologisch groenbeheer passen. Maar zulke hoofdstukken ontbreken in het Alterra-rapport.

Sedum telephium is een overblijvende soort van de Nederlandse flora die ongeschikt is voor openbaar groen. Zeer waarschijnlijk wordt een van de veel toegepaste cultivars bedoeld ('Matrona' of 'Maxima')

Akkerdistel, gewone paarde bloem en witte klaver zijn formeel gezien overblijvende planten, maar het is zeer merkwaardig om dat binnen de context van het Alterra-rapport vaste planten te noemen. Alle drie zijn het zeer goede drachtplanten, maar de eerste wordt gewoonlijk als een lastig onkruid gezien die door veel burgers niet wordt geaccepteerd de laatste twee zijn graslandplanten.

Alleen al deze lijst van de **belangrijkste** vaste planten was voor mij reden genoeg om afstand van het Alterra-rapport te nemen.

Bijlage 5 – De belangrijkste 1- en 2-jarige drachtplanten

Ook bij de 1- en 2-jarige drachtplanten wordt alles op een hoop gegooid tussen een en tweejarige planten wordt geen onderscheid gemaakt. Tweejarige planten hebben vaak andere toepassingsmogelijkheden dan eenjarige soorten. Zoals bomen en heesters niet op een hoop worden gegooid zo moet dat ook niet het geval zijn bij 1- en 2-jarige planten.

Tephrosia palustris springt er als een- tot tweejarig plant het meeste uit. Het is een illusie om deze plant als belangrijke drachtplant in het openbaar groen te hebben. Het is een plant die hier en daar nog voorkomt op droogvallende slikkige terreinen. De status die deze plant krijgt toebedeeld, stamt uit de tijd van de inpoldering van de IJsselmeer polders. Moerasandijvie kwam toen massaal voor.

Cosmos is voornamelijk een stuifmeelplant

Cucumis sativus-- De climax van onkunde of slordigheden wordt gevormd door komkommer die ook in dit rijtje voorkomt.

Conclusie

Het eerste en voornaamste deel van de vraag op pagina 7 van het Alterra-rapport luidt:

“LNV (lees Minister) vroeg Alterra om met behulp van een quick-scan een overzicht te geven van planten die nectar en stuifmeel leveren en die in het openbaar groen (meer) toegepast kunnen worden....”

Het rapport moet aan de Minister een antwoord geven dat bijdraagt om een ernstig probleem op te lossen. Een dergelijk rapport moet van topkwaliteit zijn en mag geen fouten en onzorgvuldigheden bevatten. Het Alterra-Rapport voldoet daar niet aan. De lijst met drachtplanten die als voorbeeld moet dienen voor beheerders van openbaar groen is van beschamende slechte kwaliteit.

Opgegeven N en P waarden kloppen vaak niet.

Er zijn geen criteria geformuleerd om te komen tot een lijst van de belangrijkste drachtplanten.

Alle vier de bijlagen van drachtplanten bevatten zeer storende fouten/ onjuistheden of onzorgvuldigheden

Voor de vaste planten is geen literatuuronderzoek verricht. Indien dit wel het geval is, is dat niet verwerkt in het rapport. 2/3 deel van de lijst vaste planten voldoet niet aan de criteria zoals in dit commentaar is gesteld of zijn zonder meer als fouten te kwalificeren.

Waarom ik afstand neem van het Alterra-rapport betekenis openbaar groen voor bijen

Zowel in het Alterra-rapport als in de brief naar de Minister wordt er op een zeer positieve wijze naar mijn werk gerefereerd. Ik waardeer de intentie, maar ik wil op geen enkele wijze door wat voor misverstand dan ook met dit rapport in verband worden gebracht. Omdat signalen in deze richting al werden opgevangen, had ik

geen andere keus dan om publiekelijk en zonder enige ruimte voor verkeerde interpretatie afstand te nemen van dit rapport.

Naar deze treurige lijst van drachtplanten verwijst ook mijn uitspraak in het persbericht : **“Sommige van de gegeven adviezen helpen de bijen zelfs van de wal in de sloot”**. Deskundigen die deze lijst onder ogen krijgen zullen de bijenhouderij steeds minder serieus gaan nemen en minder bereid zijn om voor de bijen en de imkerij in actie te komen. Deze deskundigen vormen een deel van het draagvlak dat noodzakelijk is om de imkerij in Nederland levensvatbaar te houden.

Arie Koster